

Joanna Bereźnicka

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Kredyt kupiecki – koszty i korzyści w aspekcie wzrostu¹ gospodarstwa

Wstęp

Prowadzenie działalności niezależnie od jej profilu związane jest ze sprzedażą i ponoszeniem kosztów w celu jej osiągnięcia. Przekładać się to powinno na efekty dochodowe jak ilość środków pieniężnych, które są przejawem możliwości finansowania wzrostu jednostki (w tym gospodarstw). Na obie te wielkości wpływają rozrachunki, tj. należności i zobowiązania, przez pojawienie się kredytu handlowego (kupieckiego). Zgodnie z definicją, kredyt taki ma miejsce wówczas, gdy następuje odroczenie zapłaty za dostarczony towar, a transakcja kupna-sprzedaży przeradza się w stosunek kredytowy [Mała encyklopedia ekonomiczna 1974]. Kredyty towarowe stwarzają rolnikom dodatkową możliwość pozyskania potrzebnych im dóbr [Daniłowska 2006, s. 85], w tym sensie są korzystnym źródłem finansowania. Powstanie takiego kredytu wiąże się z ryzykiem, ponieważ udzielający kredytu kupieckiego nigdy nie ma pewności, czy odzyska należne mu środki.

Skorzystanie z tego rodzaju kredytu jest korzystne, ponieważ często wskazuje się, że jest on darmowym² źródłem finansowania. Takie podejście nie jest do końca uprawnione³, ponieważ możemy mieć do czynienia zarówno z jedną, jak i z drugą formą [Daniłowska 2006, s. 87]. Z badań Skowronek-Mielczarek [2006, s. 91] wynika, że jest to najbardziej popularne źródło finansowania zewnętrznego w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw, szczególnie tych, które nie mogą skorzystać z kredytu bankowego.

¹ Przez wzrost gospodarstwa będziemy rozumieć możliwość zwiększania dochodu i zwiększenia samofinansowania oraz ilości środków pieniężnych, traktując pieniądz jako pieniężną formę kapitału trwałego – por. Zadora 2009, s. 112–115.

² Por. Kubiak 2006, Stradomski, Zawadka 2009, s. 347–358.

³ Zawadzka dowodzi w swoich badaniach, że kredyt kupiecki w postaci klasycznej, tj. ze skontem, znajduje się na ostatnim miejscu na liście preferencji źródeł finansowania przedsiębiorstw, uwzględniając kryterium dostępności, kosztu i elastyczności.

Celem opracowania będzie obliczenie kosztów i korzyści, jakie pociąga za sobą kredyt kupiecki w odniesieniu do wzrostu gospodarstwa. Postawiono tezę, że korzyści z tej formy finansowania są wyższe niż koszty, a zatem rolnicy powinni stosować instrument, jakim jest kredyt kupiecki, ponieważ wpływa to na poprawę sytuacji gospodarstwa, co w efekcie prowadzi do jego wzrostu.

Metodyka badań

Warunki tej formy kredytu są określone przez następujące elementy:

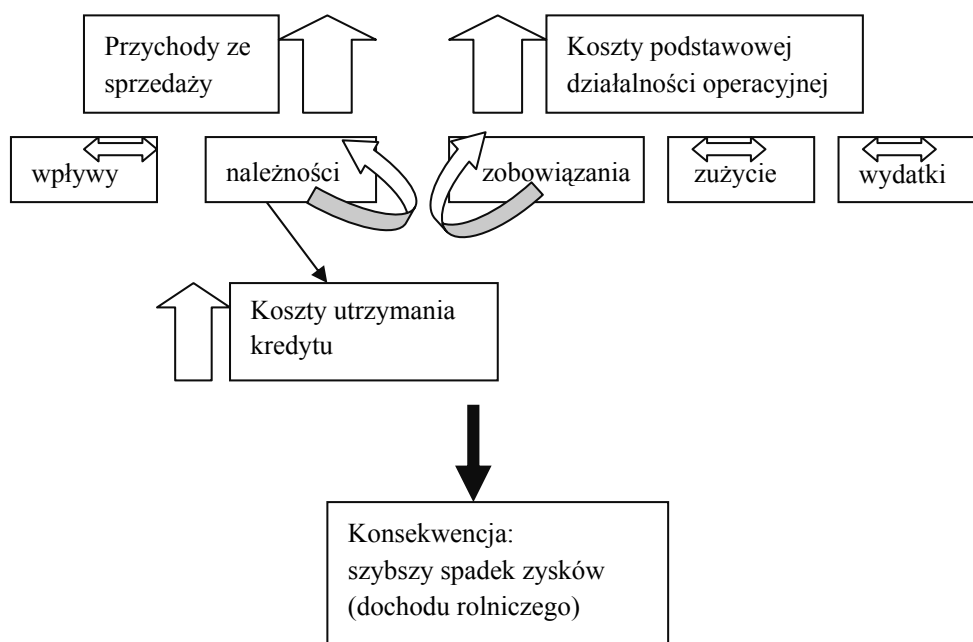
- maksymalny okres zapłaty za wystawioną fakturę,
- okres dyskonta płatniczego, czyli termin, w którym przedsiębiorstwo przy płatności gotówkowej uzyska upust od wartości faktury,
- wielkość uzyskanego upustu czy rabatu od wartości faktury.

Przedsiębiorstwo w celu uzyskania jak najniższego kosztu kredytu powinno dążyć do osiągnięcia jak najwyższego upustu lub do wydłużenia terminów płatności [Skowronek-Milczarek 2006, s.161]. Rozrachunki w efekcie mogą wpływać zarówno na wysokość dochodu, jak i na przepływy pieniężne, dlatego też przeprowadzona analiza będzie dotyczyła tych dwóch aspektów. Zaproponowano trzy warianty rozwiązań: wariant 1 polegający na powstaniu należności i zobowiązań, bez uwzględniania kosztów z tym związanych, wariant 2 dotyczyć będzie rozrachunków, ale z uwzględnieniem kosztów, które za sobą pociągają, wariant 3 – brak kredytu kupieckiego (gotówkowa realizacja zakupów i sprzedaży).

Ze względu na fakt, że stosowanie lub niestosowanie kredytu kupieckiego jest indywidualną sprawą każdego przedsiębiorcy, a także z uwagi na możliwość stosowania bardzo wielu rozwiązań w tym zakresie, w opracowaniu zostanie przeprowadzona symulacja szacowania kosztów i korzyści dla wybranego wariantu kredytowania. Do analizy przyjęto gospodarstwo, które stosowało odroczone termin płatności w stosunku do należności, ale zakupy były regulowane gotówkowo. Analizowane gospodarstwo specjalizowało się w produkcji mleka (przychody ze sprzedaży mleka stanowiły około 70% wartości przychodów ogółem) i prowadziło działalność na dużą skalę. Gospodarstwo funkcjonuje na terenie województwa mazowieckiego.

Zależności między należnościami i zobowiązaniami a poziomem dochodu przedstawiono na rysunku 1.

Z punktu widzenia osiąganego wyniku (dochodu w gospodarstwie) wzrost należności wynikający ze wzrostu sprzedaży (wskutek zwiększenia ilości oferowanych produktów) powoduje powstanie wyższych kosztów ich osiągnięcia z jednej strony, natomiast z drugiej przyczynia się do generowania dodatkowych kosztów związanych z refinansowaniem należności. Efektem osiągnięcia wyż-

Rysunek 1

Wpływ wzrostu należności i zobowiązań na zysk (dochód rolniczy)

Źródło: Opracowanie własne.

szych przychodów może być wzrost zobowiązań i zmniejszenie wydatków (co daje efekt pozytywny w zakresie przepływów pieniężnych w bieżącym okresie). Na pogorszenie sytuacji dochodowej mają wpływ zwiększenie się zobowiązań w szybszym tempie niż wzrost należności z tytułu sprzedaży oraz wzrost należności prowadzący do powstania dodatkowych kosztów związanych z utrzymaniem kredytu. Podobne konsekwencje udzielania (korzystania) z kredytu kupieckiego mogą wystąpić w zakresie przepływów pieniężnych i środków pieniężnych.

Problemem jest ustalenie wysokości kosztów, które są wynikiem udzielania i korzystania z kredytu kupieckiego. Powstanie należności powoduje brak własnych środków na dokonywanie zakupów na bieżącą działalność, co powoduje (w przypadku braku własnych wolnych środków pieniężnych) konieczność skorzystania z kredytu krótkoterminowego. Koszty kredytu kupieckiego stanowią: koszty utrzymania kredytu, koszty monitorowania i ściągania należności oraz tzw. złe długi [Pluta 2003, s. 68]. W odniesieniu do zobowiązań koszt kredytu kupieckiego zależy od skonta oraz czasu między okresem zapłaty a okresem dyskonta płatniczego.

Koszty (K_N) związane z należnościami ustalono według formuły:

$$K_N = N \cdot i_D + K_m + K_n$$

gdzie:

N – nominalna wartość należności,

i_D – oprocentowanie zewnętrznego finansowania (kredytu krótkoterminowego),

K_m – koszty monitoringu,

K_n – koszty nieściągniętych należności.

W przypadku zobowiązań koszty kredytu kupieckiego ustalane są na podstawie klasycznego podejścia ze skontem. A zatem koszt kredytu kupieckiego będzie ustalany wg formuły:

$$KKK = \frac{\%O}{100 - \%O} \cdot \frac{360}{OK - OO}$$

gdzie:

KKK – koszt kredytu kupieckiego

O – upust (skonto)

OK – okres kredytowania

OO – okres skonta.

Analizę w obszarze płynności przeprowadzono w dwóch wariantach, tj. według wartości nominalnej oraz w kwotach zaktualizowanych w okresie rocznym. Stopę dyskontową w odniesieniu do należności stanowił WIBOR 1M (traktując go jako koszt alternatywny), natomiast przy zobowiązaniach była to stopa inflacji (bazowej); stanowiły one odpowiednio 3,63% oraz 2,7% w stosunku rocznym. Bieżąca wartość została obliczona według klasycznej formuły:

$$PV = \frac{FV}{\left(1 + \frac{r_d}{m}\right)^m}$$

gdzie:

PV – wartość bieżąca,

FV – wartość nominalna (przyszła),

r_d – stopa dyskonta,

m – liczba okresów.

Koszty i korzyści kredytu kupieckiego w gospodarstwie rolnym – wyniki

Analizowane gospodarstwo, dla którego podstawowe charakterystyki zawarto w tabeli 1, specjalizowało się w produkcji mleka i położone jest na terenie województwa mazowieckiego. W dyspozycji rolnika była powierzchnia użytków rolnych około 10-krotnie większa niż przeciętnego gospodarstwa w kraju, gospodarstwo było nastawione głównie na sprzedaż (przychody ze sprzedaży na poziomie niemal 1 mln zł).

W 2009 roku uzyskiwano dosyć wysoką cenę za litr mleka, o około 15–20 groszy wyższą niż średnia w województwie, co powodowało zaakceptowanie przez właściciela sprzedaży mleka z inkasem. Należności na koniec roku wynikały z nie dotrzymania środków za grudzień oraz znacznej części za listopad, ale była to sytuacja jednorazowa. Gospodarstwo w 2009 roku było w dobrej kondycji finansowej, ponieważ wykazywało dochód w wysokości około 146 tys. zł oraz gotówkę w kwocie 30 tys. zł. Potwierdzeniem dobrej kondycji był zerowy stan zobowiązań.

W 2010 roku powiększył się stan średnioroczny krów do 70 szt., co spowodowało zwiększenie zapotrzebowania na pasze dla zwierząt oraz wysokości zakupów (zobowiązań). Utrzymano warunki spłaty należności (inkaso 1 miesiąc), w konsekwencji utrzymując również cenę za litr. W sytuacji odstąpienia od dotychczasowych warunków sprzedaży odbiorca obniżyłby cenę o 15% do poziomu 1,10 zł/l. Wpływ tej zmiany na dochód wraz z uwzględnieniem skalkulowanych kosztów udzielenia kredytu kupieckiego przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 1
Podstawowe informacje o gospodarstwie

Wyszczególnienie	Wielkość w 2009 r.
Powierzchnia UR [ha]	86,10
Średnia liczba krów [szt.]	65,00
Średnia wydajność od krowy [l]	8 300,00
Poziom zakupów w roku [zł]	571 040,00
Wartość kosztów [zł]	828 200,00
Przychody ze sprzedaży [zł]	974 280,00
w tym mleko	701 350,00
Stan należności na koniec roku [zł]	80 000,00
Stan zobowiązań na koniec roku [zł]	0,00
Stan środków pieniężnych na koniec roku [zł]	30 000,00
Koszt produkcji mleka [zł/l]	0,88
Średnia cena 1 l mleka [zł]	1,30

Źródło: Dane z gospodarstwa.

Tabela 2

Poziom dochodu rolniczego z uwzględnieniem kosztów utrzymania kredytu kupieckiego [zł]

Wyszczególnienie	Wariant 1*	Wariant 2	Wariant 3
Przychody ze sprzedaży	1 000 230,00	1 000 230,00	884 030,00
w tym mleko	755 300,00	755 300,00	639 100,00
Wartość należności	62 950,00	62 950,00	0,00
Wysokość kredytu krótkoterminowego	–	44 070,00	0,00
Koszty refinansowania należności (rn = 15% w skali roku)	–	6 600,00	0,00
Koszty monitoringu	–	50,00	0,00
Zakupy w roku	607 600,00	607 600,00	607 600,00
Łączne koszty [zł/rok]	864 760,00	864 760,00	864 760,00
Dochód rolniczy [zł/rok]	135 470,00	128 820,00	19 270,00

*Wariant 1 polega na powstaniu należności i zobowiązań, bez kosztów z tym związanych, wariant 2 dotyczy rozrachunków z uwzględnieniem kosztów, wariant 3 – brak kredytu kupieckiego.

Źródło: Obliczenia własne.

Utrzymanie zasad udzielania kredytu odbiorcy spowodowało przyrost wartości przychodów o około 3% w stosunku do 2009 roku, wpływając jednocześnie na konieczność zwiększenia zakupów⁴ o 6%. Efektem tego było zmniejszenie poziomu dochodu o około 11 tys. zł, czyli spadek o 8%. Sytuacja pogorszyła się (czego można się było spodziewać) po uwzględnieniu kosztu utrzymania kredytu kupieckiego o kolejne niemal 7 tys. zł. Głównym źródłem zwiększenia kosztów były koszty odsetek kredytu na sfinansowanie działalności, a jego wysokość wynikała z potrzeb finansowych w zakresie finansowania należności, które odnosiły się jedynie do wartości kosztów niezbędnych do uzyskania przychodów⁵.

Brak udzielenia kredytu kupieckiego spowodował zmniejszenie przychodów, co w konsekwencji znalazło odzwierciedlenie w niemal 90-procentowego spadku dochodu.

Biorąc powyższe pod uwagę, warto jednoznacznie stwierdzić, że kredyt udzielany odbiorcom kosztuje, ale w ogólnym rozrachunku taka strategia sprzedaży jest korzystniejsza dla rolnika niż stosowanie restrykcyjnej polityki.

W kontekście stwierdzenia, że przepływy pieniężne to fakt, a zysk (dochód) to opinia [Rappaport 1999, s. 17], w tabeli 3 zaprezentowano projekcję przepływów pieniężnych na 2010 rok z uwzględnieniem zobowiązań⁶.

⁴ W rachunku pominięto kwestię zapasów, gdyż zakupy dokonywane są na bieżąco, a zatem powstanie zobowiązania jest co do wartości równe kosztowi.

⁵ Por. Jerzemowska 2006, s. 228.

⁶ Zobowiązania dotyczyć będą zakupów realizowanych na potrzeby produkcji zwierzęcej.

Tabela 3

Projekcja przepływów pieniężnych z tytułu kredytu kupieckiego w 2010 roku

Wyszczególnienie	Wariant 1	Wariant 2	Wariant 3
Wersja z wartościami nominalnymi			
Przychody	1000230,00	1000230,00	884030,00
w tym należności	62950,00	62950,00	0,00
Wpływy	937280,00	937280,00	884030,00
Zakupy	595448,00	607600,00	607600,00
w tym zobowiązania	16540,00	50633,00	0,00
Wydatki	578900,00	556967,00 + 6650,00	607600,00
Przepływ pieniężny	358380,00	373663,00	276430,00
Wersja – zaktualizowane wartości rozrachunków			
Przychody	1000230,00	1000230,00	1000230,00
w tym PV należności	60745,00	60745,00	0,00
PV wpływy	935075,00	935075,00	884030,00
Zakupy	595448,00	607600,00	607600,00
w tym PV zobowiązań	16390,00	49300,00	0,00
PV wydatki	577100,00	553632,00 + 6650,00	607600,00
Przepływ pieniężny	357980,00	374793,00	276430,00

Źródło: Obliczenia własne.

Stosowanie odroczonej terminowości płatności pozytywnie wpływa na ilość środków pieniężnych. Dotyczy to zarówno wpływów, jak i wydatków. Zastosowanie kredytu kupieckiego przyniosło korzyści w stosunku do obrotu gotówkowego (tab. 3). Wynikało to przede wszystkim z uzyskania wyższych wpływów (wskutek utrzymania ceny), ale nie bez znaczenia były zobowiązania, które ograniczyły w ciągu roku rozchód środków pieniężnych o około 50 tys. zł w wariantcie 2 oraz około 16 tys. zł w wariantcie 1. Tak znaczne różnice wynikały z długości cyklu regulowania zobowiązań, ten cykl w wariantcie 1 na skutek zastosowania skonta był skrócony, a zatem rolnik musiałby szybciej regulować swoje długi wobec dostawców. Znajduje to również potwierdzenie u Skowronek-Milczarek [2006, s. 161]. Mimo to osiągnięta ilość środków pieniężnych była nieznacznie niższa (o około 20 tys. zł) w stosunku do wariantu 2, ale zdecydowanie wyższa w stosunku do wariantu 3 (o około 80 tys. zł). Warto także zauważyć, że w sytuacji wydłużenia terminu płatności za zakupione materiały rolnik zatrzymałaby w gospodarstwie o około 6 tys. zł więcej niż wynosiły ewentualne potrzeby kredytowe dla zapewnienia sprawnego funkcjonowania na skutek udzielenia kredytu odbiorcy mleka (tab. 2). Zatem odraczając spłatę zobowiązań o 30 dni, czyli o okres udzielenia kredytu odbiorcy, rolnik zaoszczędziłby łącznie 12 tys. zł.

ponieważ nie musiałby ponosić dodatkowych kosztów związanych z utrzymaniem kredytu kupieckiego.

Zaktualizowanie wartości należności i zobowiązań nie wpłynęło zasadniczo na zmianę sytuacji w gospodarstwie. Na uwagę jednak zasługuje fakt, że na skutek zmiany wartości pieniądza w czasie rolnik na udzieleniu kredytu odbiorcy poniósł koszt alternatywny w wysokości około 2,5 tys. zł oraz „zaoszczędził” kwotę około 1,3–1,8 tys. zł (w zależności od wariantu) jako skutek skorzystania z kredytu. Zatem bilans kredytu kupieckiego nie był korzystny, przyczyną tej sytuacji były znacznie niższe wartości zakupów w stosunku do przychodów.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzona analiza, która dotyczyła wybranego gospodarstwa i uwzględniała jedynie wybrane możliwości korzystania z kredytu kupieckiego, pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. W zakresie kształtowania poziomu dochodu rolniczego udzielenie kredytu kupieckiego odbiorcy spowodowało obniżenie jego poziomu. Przyczyną takiego stanu było powstanie dodatkowych kosztów związanych z utrzymaniem kredytu oraz większe zobowiązania, które powstały wskutek zwiększenia przychodów ze sprzedaży.
2. Korzyścią wynikającą z udzielenia kredytu kupieckiego była możliwość utrzymania na poziomie wyjściowym ceny za mleko. Rezygnacja z tego narzędzia przyczyniłaby się do znacznie większego spadku dochodu (o około 85%) na skutek obniżenia ceny.
3. W zakresie przepływów pieniężnych powstanie należności zmniejszyło ilość środków pieniężnych, którymi rolnik mógł dysponować, ale jednocześnie skorzystanie z kredytu przyczyniło się do ograniczenia wydatków.
4. Korzystanie ze skonta skraca terminy płatności i powoduje zmniejszenie zobowiązań w skali roku, a zatem korzyści, które można z tego tytułu osiągnąć, nie muszą być wystarczające z punktu widzenia zarządzającego. Wydłużenie terminu płatności wpływa korzystnie na poziom wydatków. Ponadto, w sytuacji nieskorzystania z upustu, „oszczędności” wynikające z odroczenia płatności przyczyniały się do zgromadzenia wystarczającej ilości pieniędzy na pokrycie zapotrzebowania na nie na skutek udzielenia kredytu i w efekcie przyczyniły się do nieponoszenia dodatkowych kosztów utrzymania kredytu.
5. Zaktualizowanie wartości rozrachunków nie wpływało w sposób zasadniczy na przepływy pieniężne, ale pokazało, że utracone możliwości na skutek udzielenia kredytu są wyższe niż korzyści uzyskane przy otrzymaniu kredytu, jednak różnice nie były zbyt duże.

Reasumując, można powiedzieć, że pomimo pewnych kosztów, które są związane z kredytem kupieckim, bilans kosztów i korzyści wypada korzystnie, co potwierdza przyjętą tezę. Jest to zatem ważne narzędzie prowadzenia działalności i warto z niego korzystać, ponieważ może przyczynić się do wzrostu przychodów i w efekcie końcowym do wzrostu gospodarstwa.

Literatura

- DANIŁOWSKA A.: Źródła, warunki i znaczeni kredytu towarowego dla gospodarstw indywidualnych. Roczniki Nauk Rolniczych Seria G, T. 92, z. 2, Warszawa 2006.
- JERZEMOWSKA M.: Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie. PWE, Warszawa 2006.
- KUBIAK J.: Hierarchia źródeł krótkoterminowego finansowania przedsiębiorstwa. Wyd. AE Poznaniu, Poznań 2005.
- KUBIAK J.: Zobowiązania krótkoterminowe w teoriach struktury kapitału. [w:] Karpuś P. (red.): Finanse przedsiębiorstwa. Wyd. UMCS, Lublin 2006.
- PLUTA T.: Planowanie finansowe w przedsiębiorstwie. PWN, Warszawa 2003.
- RAPPAPORT A.: Wartość dla akcjonariuszy. Poradnik menedżera i inwestora. Wig Press, Warszawa 1999.
- SKOWRONEK-MIELCZAREK A.: Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania. C.H. Beck, Warszawa 2006.
- STRADOMSKI M., ZAWADKA D.: Przepływy pieniężne vs zysk księgowy jako nośniki wartości przedsiębiorstwa. [w:] Zarzecki D. (red.), Zarządzanie finansami: wycena przedsiębiorstw i zarządzanie wartością, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 534, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 17, Szczecin 2009.
- ZADORA H.: Finansowe warunki bytu i działania małego przedsiębiorstwa. [w:] Finanse małego przedsiębiorstwa w teorii i praktyce zarządzania. C.H. Beck, Warszawa 2009.
- ZAWADZKA D., Kredyt kupiecki w teoriach struktury kapitału w warunkach finansowania małego przedsiębiorstwa. [w:] Bernaś B. (red.), Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka, Prace Naukowe AE im. O. Langego we Wrocławiu, nr 1200, Wrocław 2008.

Trade credit – costs and benefits in farms' growth aspect

Abstract

This paper contains analysis of costs and benefits connected with trade credit granted by farmers, as factors influencing farms' growth abilities (understood as ability to enlarge both income and cash stocks). The research was carried out in a farm specialising in large-scale milk production. The researcher proposed three possible solutions concerning trade credit. The analysis revealed that trade credit

creates costs which have negative influence on the farm income level. However, resigning from this credit was followed by unfavourable effects. On the other hand, using this credit in cash-flows gave considerable benefits. As a result of the research it was concluded that trade credit is an instrument positively affecting economic results of the farm and, consequently, its growth.